

FÖR EN LEVANDE OCH LÄRAKTIG SOCIALISM

Lisa Engström

MARXISMEN OCH FAMILJEN

— En frizon från kommersialism eller
en spelplats för patriarkatet?

**KOMMUNISTISKA
PARTIET**

SKRIFTSERIE FRÅN KOMMUNISTISKA PARTIET 006
UTGIVEN 2015

Lisa Engström

MARXISMEN OCH FAMILJEN

– En frizon från kommersialism
eller en spelplats för patriarkatet?

*Texten bygger på ett föredrag på Kommunistiska Partiets
sommarläger juli 2014.*

JAG SKULLE FAKTISKT VILJA BÖRJA DEN HÄR INLEDNINGEN med att citera en konservativ blogg som jag snubblade över när jag läste på inför det här mötet. Bloggen heter Et vis vitae och så här står det apropå kapitalismen och familjen:

”... kapitalismen [möjliggör] privat ägande, och det är egentligen det som utgör den korrekta definitionen av kapitalism. Möjligheten till privat ägande är essentiellt eftersom det möjliggör individuell frihet och kreativitet, men framförallt för att det lägger grunden för familjens oberoende, genom möjligheten att äga sitt eget hus och driva sitt eget företag. Samhällets minsta och viktigaste byggsten [alltså familjen] blir starkare av kapitalismen.”

Samhällets minsta och viktigaste byggsten, familjen, blir starkare av kapitalismen. Att just familjen är samhällets minsta byggsten är ju något vi marxister kan skriva under på.

Annars är det inte så ofta som högern öppet talar om familjens roll inom kapitalismen. Högern vill gärna framställa familjen som något naturgivet och privat som politiken ska hålla sig borta från. Kristdemokrater och moderater hävdar ofta att de inte vill påverka familjen med politiska förslag.

Men i själva verket påverkas familjen givetvis i allra högsta grad av politiska beslut. Vi kan ju bara ta några av de förslag som alliansen drivit igenom under sin tid vid makten; som vårdnadsbidrag, nedskärningar i offentlig omsorg och beslut att inte höja underhållsbidraget. Allt detta påverkar hur familjen fungerar och det påverkar familjens roll i samhället. Det de här förslagen har gemensamt är i korthet att de lägger över mer uppgifter på familjen, så att samhället och kapitalet befrias från ansvar och kostnader.

Familjen som garant för arv – ekonomi

I det inledande citatet så pratar den konservativa bloggaren om familjen som samhällets minsta byggsten. Det kan liknas vid att vi marxister brukar tala om att familjen är en ekonomisk enhet i det kapitalistiska samhället. Vad innebär egentligen det?

Marxismens syn på familjen utgår från en materialistisk analys. För att förstå familjens roll så måste vi förstå hur samhället är organiserat. Hur vi människor organiserar oss för att framställa det vi behöver, så som mat, kläder, bostäder och så vidare är nämligen grunden för hela samhällets struktur och för de ideologier som är rådande. I det sammanhanget måste man också se familjen och konsekvensen av barnafödande. Olika ekonomiska system ger helt enkelt familjen olika roller.

Det är nästan omöjligt att som marxist tala om familjen utan att nämna Engels verk ”Familjen, privategendomens och statens ursprung” som han skrev i slutet av 1800-talet. Engels talar här om familjen just som samhällets minsta beståndsdel. Det är alltså inte den enskilda individen som samhället

bygger på, utan på familjen. Även om ensamstående utan barn är den vanligaste hushållstypen i Sverige, så gäller detta fortfarande. Men som en parentes är det ändå intressant att veta att nästan 40 procent av alla hushåll idag är ensamhushåll. Trots detta utgår alltså samhällsnormen från familjen, där en familj består av två vuxna och barn. Jag kommer att återkomma till detta snart, men jag tänkte först bara säga något mer om Engels analys.

Engels har myntat uttrycket ”det kvinnliga könets världshistoriska nederlag”, som ni kanske har hört. Det han syftar på då är privategendomens uppkomst. I samband med detta så förändrades arbetsfördelningen inom familjen och kvinnan hänskjuts till hushållslaveri medan mannen blir familjens överhuvud. Detta var inte något som skedde över en natt, utan det var en lång historisk process, som såg olika ut i olika samhällen.

Privategdomen och det sociala förtrycket uppstår

Men en viktig sak att observera är att kvinnans världshistoriska nederlag inte beror på arbetsfördelningen i sig. Utan nederlaget beror på att mannens sfär, den utanför hemmet, blir den arena som kopplas till samhällslivet och till egendom som kan ge ett ekonomiskt överskott och makt, medan den sfär som kvinnan tilldelas – hemmet – inte medför sådana möjligheter. Även tidigare så rådde nämligen en arbetsdelning, men den var ömsesidig. Hushållsgöromålen var lika mycket en del av det kollektiva samhällsliga arbetet som jakten efter föda. Men när privategdomen uppstår och hushållsarbetet blir en del av den privata sfären så blir alltså kvinnor både ekonomiskt underordnade mannen och utsatta för socialt förtryck.

I och med uppkomsten av privategdom uppstår också frågan om arv, och männens starkare maktposition medför att arvsrätten räknas på faderns sida. För att männen ska kunna försäkra sig om att det är deras biologiska barn som ärver så blir monogami en fråga, och då handlar det om kvinnors monogami. För att citera Engels så skriver han att monogamin är: ”baserad på mannens överhöghet; dess uttryckliga syfte är att frambringa barn och fastslå faderskap. Detta säkerställande av faderskap fordras för att barnen i sinom tid ska kunna ärva sin fars förmögenhet som hans naturliga arvingar.”

När vi läser Engels idag är det värt att notera att de relationer Engels talar om uteslutande är heterosexuella relationer. Ett sådant synsätt präglas givetvis av den tid Engels levde i. Det är också uppenbart att Engels, liksom Marx när han talar om familjen, utgår från mannen som norm. Det är utifrån ett manligt perspektiv kvinnan beskrivs och analyseras för en tänkt manlig läsare. För att tala med Simon de Beauvoir så är kvinnan den Andre, även i Marx och Engels skrifter.

Vi måste också konstatera att Engels analys inte håller till hundra procent idag, i alla fall inte i detaljerna. Antropologer och andra forskare har idag, 130 år efter Engels skrev sin bok, mer kunskap om hur människor levde under

tidiga historiska epoker. Det är ju inte så konstigt. Exempelvis är forskarna idag mer tveksamma till förekomsten av matriarkat, det vill säga samhällen styrda av kvinnor. Däremot står det klart att det har funnits samhällen som kan beskrivas som jämställda. Engels utgår också uteslutande från Grekland och Rom, men i ett internationellt perspektiv så var en ekonomi baserad på slaveri ett undantag. Det asiatiska produktionssättet (jord i kollektiv ägo samtidigt som stat byggs upp), som Marx har analyserat mera, tas inte alls upp av Engels i den här boken.

Engels hamnar också lite snett när han talar om relationen mellan män och kvinnor inom arbetarklassen, och det är nog ett viktigare felsteg i det här sammanhanget. Eftersom det inte finns någon egendom, och därmed inget arv, inom arbetarklassen så drar Engels slutsatsen att det råder jämställdhet mellan man och kvinna inom arbetarklassen, ”bortsett från lite kvarvarande brutalitet”, som han uttrycker det. Han glömmer då vad han tidigare har betonat, nämligen att problemet för kvinnorna uppstår när reproduktionen skiljs från produktionen, det vill säga när omsorg om barn och hushållsarbete ska ske inom kärnfamiljens ram. Detta är ju lika giltigt inom arbetarklassen. Han missar också på så vis den funktion som den proletära familjen har i kapitalismen – att frambringa den nödvändiga varan arbetskraft, och vilka konsekvenser det får för kvinnorna.

Familjen idag

Men det hindrar som sagt inte att den grundläggande analysen om familjen som ekonomisk enhet i det kapitalistiska samhället är giltig och att det är en viktig utgångspunkt för en feministisk analys. Att familjen är en ekonomisk enhet får nämligen konkreta konsekvenser.

Familjen är en så normaliserad utgångspunkt att det är först om du avviker från familjenormen som du verkligen får känna av, och därmed också kan se, dess konsekvenser.

En sådan konsekvens är att mannen fungerar som huvudförsörjare.

Det kanske låter lite mossigt att tala om mannen som huvudförsörjare i familjen. Det var trots allt bara under några årtionden i mitten av 1900-talet som hemmafruar var ett utbrett fenomen i Sverige. Idag förväntas kvinnor lönearbeta. Men inte under samma villkor som män.

Den första skillnaden gäller lönen. Kvinnodominerade yrken har en avsevärt lägre lönenivå än manligt dominerade branscher. En arbetarkvinna tjänar i genomsnitt 6 000 kronor mindre i månaden än vad en arbetarman gör. Det är enorma summor pengar vi kvinnor går miste om bara för att vi är kvinnor. Under en livstid handlar det om i genomsnitt 3,6 miljoner kronor. Den stora skillnaden beror på att kvinnodominerade jobb är sämre betalda än mansdominerade. Orsaken är att de jobb som kvinnor utför värderas lägre, vilket i sin tur beror på den patriarkala ordningen. En lönekartläggning som

Lunds kommun gjorde visat exempelvis att löneskillnaden mellan parkarbetare, som är ett mansdominerat yrke, och vårdbiträden, som är kvinnodominerat, har ökat från 805 kronor år 2007 till 2439 kronor år 2013. 2500 kr i månaden. Det är mycket pengar.

Dessutom förekommer ren lönediskriminering, även om det inte är lika vanligt inom arbetaryrken.

En annan skillnad mellan kvinnodominerade jobb och mansdominerade handlar om arbetsvillkoren. Frågan om deltidsarbete är starkt bunden till klass och kön. Handels rapport "Hit men inte längre?" visar att 54 procent av arbetarkvinnorna och 31 procent av de som klassificeras som tjänstemannakvinnor arbetar deltid. Bland arbetarmännen jobbar 15 procent deltid, och för manliga tjänstemän är motsvarande siffra 10 procent.

Det är flera faktorer som samverkar till kvinnors deltidsarbete. Handels rapport talar om patriarkala normer, familjepolitik, välfärden, löner och arbetets innehåll. Det sistnämnda, arbetets innehåll, är en viktig aspekt. Det talas ju ibland om att kvinnor faktiskt väljer att arbeta deltid, så vad finns det då att klaga på? Men en orsak till att en del kvinnor "väljer" deltidsarbete är att många kvinnodominerade yrken är oerhört slitsamma med repetitiva arbetsuppgifter, mycket stress och minimalt inflytande. Det handlar om yrken där många helt enkelt inte orkar arbeta heltid. Så blir det en ond cirkel: De här hårda jobben kan finnas kvar eftersom de anställda trots allt står ut genom att de bara jobbar deltid. Dessutom förväntas kvinnor sköta hushållet, vilket också försvårar heltidsarbete.

Sämre arbetsvillkor påverkar mycket

Deltidsarbete och låga löner syns inte bara i den utbetalda lönen varje månad. Det påverkar SGI:n, dvs hur mycket ersättning du får om du tvingas sjukskriva dig eller om du vabbar eller är föräldraledig. Det påverkar möjligheten att få a-kassa om du blir arbetslös och hur mycket du får. Och inte minst påverkar det den framtida pensionen. Både den allmänna pensionen och tjänstepensionen påverkas av deltidsarbete. Drygt hälften av alla kvinnor som går i pension i Sverige idag får bara garantipension, dvs mellan 5000 och 8000 kronor i månaden netto. Det är under EU:s definition för fattigdom. Orsaken är just kvinnors låga löner och deltidsarbete.

Kvinnors låga löner är alltså ett resultat av att det kapitalistiska samhället utgår från familjen som en ekonomisk enhet, med två vuxna – en kvinna och en man – med mannen som huvudförsörjare. Statistiken visar också att kvinnor utan barn tjänar mer än kvinnor med barn, medan män med barn tjänar mer än män utan barn.

Det här drabbar givetvis alla kvinnor, också dem i homosexuella relationer. Men det drabbar ensamstående mammor ännu värre, just eftersom de inte uppfyller familjenormen. En stor majoritet, 76 procent, av alla ensamstående

föräldrar är mammor. Därför är det kanske inte så konstigt att en av tre ensamföräldrar lever i ekonomisk utsatthet. Situationen har blivit värre i och med de senaste tio-tjugo årens högerpolitik. För femton år sedan var det bara en av tio ensamstående föräldrar som gjorde det. Så ser vi än en gång hur politiska beslut påverkar familjen.

Att kvinnor generellt sett tjänar mindre och har sämre arbetsvillkor påverkar också familjer där båda föräldrarna är kvinnor. De har visserligen en fördel gentemot ensamstående mammor av att de är två, men jämfört med heterosexuella föräldrar drar de en nitlott.

Det är inte bara rent ekonomiskt som ensamstående och homosexuella mammor missgynnas. Kvinnor arbetar i högre utsträckning än män på oekväma arbetstider, och för många är det svårt att få jobbet att gå ihop med förskolornas öppettider. En tredjedel av Kommunals medlemmar berättar exempelvis att förskolans öppettider hindrar dem att arbeta heltid.

Kapitalismen och familjen

Hur tjänar då kapitalismen på att familjen är en enhet i samhället? Familjen är alltså en garant för att arbetskraften ska reproduceras, så att det ständigt finns nya arbetare redo att ta över. Exploateringen av kvinnors obetalda arbete inom familjen innebär att arbetskraften kan reproduceras till en mycket lägre kostnad än vad som annars hade varit möjligt.

Församhälleligt hushållsarbete, som barnomsorg och äldreboenden, är alltså en kostnad för kapitalet, åtminstone på kort sikt. Därför krävdes det hård arbetarkamp, inte minst från arbetarkvinnor, för att den offentliga sektorn skulle byggas ut. Samtidigt kan också kapitalet dra nytta av en utbyggd offentlig sektor i tider när produktionen kräver mer arbetskraft, så det är komplexa samband.

Men även om det idag finns en offentlig sektor i Sverige så är mycket hushållsarbete och hemarbete familjens ansvar. Och även om det inte finns många som skulle benämna sig själva som hemmafruar i Sverige idag så är det fortfarande kvinnor som gör majoriteten av det obetalda hemarbetet. Om vi klumpar ihop det obetalda arbete en kvinna utför under ett år så blir det sju hela arbetsveckor. Jag talade ju innan om kvinnors deltidsarbete, men i snitt arbetar kvinnor och män lika många timmar varje dag. Men medan män är på jobbet och får lön och pensionspoäng, så arbetar kvinnor hemma.

Arbetsfördelningen i hemmet hänger ihop med arbetsfördelningen i samhället i stort. Män arbetar mer betalt arbete för en generellt sett högre lön, medan kvinnor arbetar mer obetalt arbete och det lönearbete kvinnor utför är sämre betalt och till sämre villkor.

Samtidigt fungerar familjens också som en konsumtionsenhet, som säkrar borgarklassens vinster.

Familjen som del i ideologisk överbyggnad

Familjen är alltså en ekonomisk enhet i det kapitalistiska samhället som på ett billigt sätt förser produktionen med nya arbetare. En annan funktion familjen spelar i det kapitalistiska samhället är att reproducera den borgerliga ideologin. Familjen är laddad med positiva associationer och vi matas ständigt med familjeidyller i filmer, tidningar och andra medier. Samtidigt finns det ett motstånd mot att analysera eller problematisera familjen och det som pågår inom den. På så vis bidrar familjen till att dölja samhällsliga konflikter.

Detta blir särskilt tydligt när fler uppgifter och mer ansvar flyttas över från samhället till familjen. Vi kan ta skolan som ett exempel. Högern vill gärna flytta över ansvaret för hur det går för eleverna på familjen. Björklund talar exempelvis om föräldrarnas ansvar att se till att barnen inte skolkar och för några år sedan lade han fram förslaget att föräldrar till stökiga elever ska kunna tingas att sitta med i klassrummet. Motiveringen var: ”Att uppfostra barn är ytterst inte skolans ansvar, det är föräldrarnas ansvar”.

Alliansen har också varit nitiska i att studiemedlet ska dras in till elever som har för hög frånvaro. Att dra in studiemedlet är just något som drabbar familjen, och indraget studiemedel leder dessutom till att andra bidrag till familjen kan dras in. Att barnen misslyckas i skolan eller skolkar blir alltså föräldrarnas ansvar.

På liknande sätt anklagar högern ofta föräldrarna när ungdomar begår brott. Det är föräldrarna som borde hålla efter sina barn. På så vis försöker högern dölja samhällets ansvar och en samhällsideologi som döljer vem som har den verkliga makten att förändra kan upprätthållas.

Familjen – en arena för konflikt

Den borgerliga ideologin i allmänhet, men särskilt konservativa krafter som Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna, framställer familjen som en harmonisk och idyllisk gemenskap. ”Familjen är den viktigaste gemenskapen”, skriver KD på sin webbsida. ”Familjen med sin omhändertagande, kulturförmedlande och fostrande roll är samhällets viktigaste och mest grundläggande gemenskap”, skriver SD.

Men i verkligheten är bilden långt mer komplex. Visst är familjen en arena för omhändertagande och rekreation för många. Men familjen är faktiskt också en arena för maktkamp. Dels handlar det om det obetalda hemarbetet.

Men det finns också en annan typ av maktförhållanden inom familjen som är en del av den patriarkala ordningen, nämligen våld i nära relationer.

Var tredje vecka mördas en kvinna av sin partner i Sverige. Det innebär att vart femte fall av mord, dråp eller misshandel med dödlig utgång som sker i Sverige är just en kvinna som mördas av sin partner. Det är skrämmande siffror.

Årligen anmäler runt 15 000 kvinnor att de har misshandlats av en närstående. Det här våldet äger många gånger rum inom hemmets väggar. Den familj som högern försöker utmåla som en problemfri och konfliktfri zon som politiken ska hålla händerna borta från är många gånger inte det minsta idyllisk.

Om våldet bara ses som en isolerad företeelse kan det inte förklaras och inte motarbetas. Just nu arbetar en statlig utredning med att kartlägga våld i nära relationer. I en av sina rapporter skriver de så här:

“Våld i nära relationer bottnar bland annat i den ojämlika maktbalans som finns mellan könen. Män som kontrollerar kvinnors levnadsvillkor och som använder våld för att få igenom sin vilja. Att åtgärda dessa systematiska skillnader i makt mellan kvinnor och män i samhället är viktigt. Det kräver ett ännu mer aktivt arbete för ökad jämställdhet, exempelvis att förskola och skola medvetet arbetar med könsroller och genusnormer. Arbetet för ökad jämställdhet är en mycket central del i samhällets långsiktiga insatser mot våld i nära relationer.”

Hur ser då Kommunistiska Partiets konkreta politik ut för familjen?

Vi kommunister kämpar givetvis för privategendomens upphävande, vilket innebär helt nya möjligheter för våra relationer. Jag återkommen till detta snart, men givetvis måste vi också ha konkreta krav att arbeta för också inom det kapitalistiska systemet. Så som föräldraförsäkringen.

Föräldraförsäkringen

När började fundera på det här snacket om familjen så kom jag att tänka på Göran Hägglund. När det var Kristdemokraternas dag under Almedalsveckan nu för några veckor sedan så intervjuades han, precis som alla andra partiledare, i SVT. Hägglund fick då frågan om vem han tyckte att föräldraförsäkringen egentligen var till för, han som alltid talar så varmt om barnens rättigheter. ”Jo, men den finns ju för barnens skull”, försäkrade Hägglund. Men borde dagarna då inte delas lika, så att barnet får tillgång till båda sina föräldrar, frågade intervjuaren. ”Jag brukar förklara det så här”, sade Hägglund. ”Jag tycker att det är bäst att dela dagarna lika. Men låt oss göra en jämförelse. Även om jag tycker att sill är jättegott så tycker jag inte att jag som politiker ska tvinga alla andra att äta sill”. Alltså. Att som politiker genomföra reformer som leder till ett mer lika uttag av föräldradagarna liknar Hägglund vid att politiker skulle tvinga alla att äta sill. Nivån är knappast jättehög.

Vi kommunister förespråkar en individualiserad föräldraförsäkring, där det inte går att skriva över sina dagar på den andra föräldern. Det skulle ge barnen tillgång till båda sina föräldrar och det skulle främja jämställda relationer. En sådan reform utmanar också den patriarkala ideologin som knyter kvinnan till hemmet och barnen och som utmålar mannen till försörjare.

Men framförallt så skulle det stärka kvinnors position på arbetsmarknaden. Både genom att arbetsgivaren inte skulle kunna förutsätta att en kvinna är hemma mer än en man med ett eventuellt barn. Men också för att det skulle främja arbetarkamp i kvinnodominerade yrken, genom att kvinnors position inom facket kan stärkas och kvinnors kampposition förbättras.

Frågan om en individualiserad föräldraförsäkring har blivit ganska het den senaste tiden. För bara några dagar sedan skrev ett antal debattörer på Svenska Dagbladets debattsida att vi som förespråkar en delad föräldraförsäkring bortser från klassfrågan. De skriver att flera partier ställer sig bakom en delad föräldraförsäkring för att det inte innebär några ökade kostnader eller stora förändringar. Debattörerna hävdar också att vi missar att föräldraförsäkringen är en viktig inkomst för många arbetarkvinnor.

Jag menar att debattörerna har fel. Framförallt så missar de att kraven på en delad föräldraförsäkring givetvis måste kombineras med krav på en utbyggd försäkring med rejält höjda ersättningsnivåer och fler dagar. En individualiserad föräldraförsäkring skulle alltså visst kosta, och det är nödvändigt för att det ska bli en verkligt progressiv reform. Det handlar alltså inte alls om att bara administrera om dagarna i den försäkring som finns idag.

Dels så missar de att se betydelsen av att kvinnor stärker sin position på arbetsmarknaden och att män på allvar förväntas ta sitt ansvar för hem och barn. Detta är inte något som ger några automatiska förbättringar, men det möjliggör för kvinnor att stärka sina positioner och uppmuntrar till kamp för bättre arbetsvillkor och löner.

Kollektiva lösningar

En annan viktig stridsfråga som rör familjen i det kapitalistiska samhället är frågan om den offentliga sektorn. Idag läggs allt fler arbetsuppgifter på familjen. Vi kan ta äldreomsorgen som exempel. Många tror nog att det redan idag är samhället som bär huvudansvaret för denna, med lite hjälp från släktingar. I själva verket är det tvärt om. Mellan 60 och 70 procent av all äldreomsorg som utförs i Sverige är informell, dvs utförd av en anhörig eller annan närstående.

Det som sker idag är att regeringen satsar på individuella lösningar, som rutavdrag, samtidigt som förskolor och äldreomsorg får mindre resurser. Därmed kan de rika köpa tjänster, som fönsterputsning åt sin gamla förälder eller barnpassning om arbetsdagen drar ut på tiden. Rutavdraget är ett individualistiskt bidrag som kan lösa enskilda förmögna familjers livspussel utan att förändra de strukturer som upprätthåller de borgerliga familjeidealerna.

Samtidigt får de som är i störst behov av sådan service i allt högre utsträckning klara sig utan.

Vad händer med familjen när privategendomen upphör?

Men om vi ser på längre sikt, under socialismen, när privategendomen har upphört, vad händer då med familjen? Jag är övertygad om att den kulturella och sociala revolutionen under socialismen kommer att vara långvarig. En del av den revolutionen handlar om att bekämpa kvinnoförtrycket och om att demokratisera familjen. När privategendomen avskaffas så kan familjen som en privatiserad arbetsfär också avskaffas. Vad det innebär i ett längre tidsperspektiv är svårt att säga. Det kommer nog framtiden få utvisa.

Men att familjen inte längre är en institution som sköter reproduktionen av varan arbetskraft innebär ju inte att kärleksrelationer avskaffas eller att vi inte längre ska leva tillsammans. Tvärtom skulle jag vilja beskriva det som en befrielse av kärleken. När vi kan välja att leva tillsammans som självständiga och jämlika människor, oavsett kön, sexuell läggning, biologiskt föräldraskap, ekonomiska hinder eller yttre påtryckningar och förväntningar, så finns ju alla förutsättningar för kärlek. Då finns också alla förutsättningar för andra mellanmännsliga relationer.

För egentligen är det ju inget som säger att kärleksrelationer måste vara grunden för ett hushåll. Jag tycker det vore rimligt att samlevnad skulle kunna regleras juridiskt och ekonomiskt oavsett vad det är för relation. Alltså, oavsett om det gäller heterosexuella familjer, syskon, kollektiv, skilda föräldrar eller samkönade par så ska staten kunna hjälpa människor med gemensam ekonomi till en ekonomiskt och juridiskt trygg situation.

Under det som brukar kallas för urkommunismen så var inte familjen samhällets minsta enhet, utan istället var det klanen eller byn som hade det slutgiltiga ansvaret för varje medlems välfärd. Under socialismen måste det på motsvarande sätt i slutändan vara samhället som garanterar alla individers välmående.

Jag skulle här vilja lägga in en liten parentes. En del marxister menar att kampen inte handlar om att fördela hushållsarbetet mellan kvinnor och män, utan om att eliminera det. Men jag är inte helt säker på att de har rätt. Det är svårt att föreställa sig hur relationerna kommer att se ut i ett framtida socialistiskt samhälle. Givetvis kommer en stor del av det arbete som idag sköts inom familjen att ha församhälleligats. Men jag tror ändå att det kommer att återstå obetalt hushållsarbete också under socialismen. Och då kommer det att handla om att det arbetet ska delas lika, eller att det inte ska vara könet som avgör vem som gör vad.

Är familjen en frizon?

Diskussionen om familjen är intressant, och det finns en debatt också inom vänstern. Exempelvis har vänsterskribenten och feministen Nina Björk skrivit

en del om relationen mellan förälder och barn. Hon menar att det är relation som fortfarande fredas från kommersialismen och där individualismen ännu inte tillåts härska. Nina Björk talar om hur till och med kärleksrelationer idag har kommersialiserats och att vi blir alltmer utbytbara för varandra.

Relationen mellan förälder och barn strider mot denna logik eftersom barnet är fullkomligt beroende av sin förälder. Hon menar att vi ska tänka om och kräva kortare arbetsdag och mer tid till barnen istället för att köpa kapitalets jakt på arbetskraft och kräva heltidsarbete åt alla. Jag tänkte inte gå in närmre på hennes resonemang nu, men jag tycker att hon har några poänger. Samtidigt tycker jag att hon idealiserar familjelivet. Jag tror att vi måste se att familjeenheten är motsägelsefull. Å ena sidan är den en plats eller en situation dit många arbetare kan återhämta sig och få känslomässig näring. Å andra sidan har den en inneboende förtryckande struktur, inte minst genom dess ojämsställda form, som sätter hinder i vägen för att behoven av avkoppling och rekreation ska tillgodoses. Å ena sidan är familjen delvis fri från kapitalismens och kommersialismens krassa logik som styrs av vinstmaximering. Å andra sidan är många familjer idag en integrerad del av samhällets maktordning, där många far väldigt illa.

Men, vad är då bäst för barnen? När familjen diskuteras är det ofta just barnens bästa som de konservativa lyfter fram. Men är det verkligen barnets bästa att vara hemma med föräldrarna, dvs i praktiken ofta mamman, i flera år? Är förskolan bara ett nödvändigt ont som finns för att föräldrarna ska kunna jobba?

Jag menar tvärtom att barnets bästa är att få tillgång till samhällelig barnomsorg. Förskolan är en otroligt viktig samhällsinstitution, inte minst för barnen. Kärnan i förskolans pedagogiska uppdrag är att den ska ge alla barn de förutsättningar de behöver senare i livet. Genom lek kan barnens nyfikenhet stimuleras och de kan utvecklas på sina villkor. På förskolan blir också barnen del av en större gemenskap, vilket också är utvecklande. Det är i sociala sammanhang vi formas.

Dessutom är förskolan helt avgörande för barn från familjer som inte är så resursstarka. Det kan handla om att lära sig svenska språket, om att stimulera barnens informationskompetens och om att lära sig leka och interagera med andra barn och vuxna. Men en förutsättning för att förskolan ska fungera optimalt är givetvis att verksamheten ges tillräckliga resurser. Men det är en annan fråga, som jag inte tänkte gå in på närmre nu.

Kamp är vägen framåt

Jag skulle bara vilja avsluta med ord om det här med könsroller. För våra roller i familjen är ju knutna till könsrollerna och könsrollerna fyller en social funktion under kapitalismen. Jag tror att det är lätt att viljan att frigöra sig från den borgerliga familjen och från könsrollerna faktiskt kan leda till skam

och skuld, istället för frihet. Viljan att bryta mot de trånga könsrollerna som kapitalismen göder riskerar nämligen att leda till en jakt efter ”den perfekta personligheten”.

Självklart så ska vi försöka göra vad vi kan för att slå oss fria från de begränsningar som könsrollerna innebär. Givetvis ska vi också kämpa för att barn ska växa upp och så långt det är möjligt slippa könsrollerna, genom genuspedagogik i skolan, genom en genusmedveten public service och så vidare. Men vi måste också vara vaksamma så att vi ständigt behåller maktperspektivet och lägger skulden på rätt ställe, så att vi inte både tyngs av samhällets förväntningar och av våra egna ideal. Det är kamp som tar oss framåt, inte personlig utveckling, även om personlig utveckling är en förutsättning för att vi verkligen ska våga ta kamp.

Kommunistiska Partiets skriftserie för en levande och läroaktig socialism behandlar den klassmedvetna arbetarrörelsens historiska erfarenheter och de samtida och framtida utmaningar som Sverige och världens står inför.

Författarna svarar själva för framlagda uppfattningar.

www.kommunisterna.org

PROLETÄREN

Nyheter, analyser och
reportage varje vecka

www.proletaren.se

PROLETÄR KULTUR

Marxistiska klassiker • Studiehäften
Progressiv musik och skönlitteratur

butik.kommunisterna.org

FÖR EN LEVANDE OCH LÄRAKTIG SOCIALISM

Kommunistiska Partiets skriftserie för en levande och läraiktig socialism behandlar den klassmedvetna arbetarrörelsens historiska erfarenheter och de samtida och framtida utmaningar som Sverige och världens står inför. Författarna svarar själva för framlagda uppfattningar.

www.kommunisterna.org

PROLETÄR
KULTUR